

*Polina LUNGU**

**OPERA LUI ALEXANDRU BOLDUR ȘI ROLUL EI ÎN CERCETAREA
ISTORIEI BASARABIEI. APRECIERI**

**Alexandru Boldur's Work and Its Role in Researching the History of Bessarabia.
Assessments**

Abstract: Historian, jurist and researcher Al. Boldur, a prominent name in Romanian historiography, included the history of Bessarabia in the general context of Romanian and European history through his prodigious scientific activity. The Bessarabian scholar's hard work was reflected in scientific papers (published or left as manuscripts), reviews, radio speeches, studies and historical research. The work that he dedicated to Bessarabia has always been appreciated and studied by researchers, specialists, historians, a fact proven by the numerous academic and scientific activities regarding his persona and activity. By studying archive documents we found a series of assessments on Boldur's work on the history of Bessarabia. Through the vastness of his work, he aimed at bringing into public attention the true history of the Romanian people on both sides of the Pruth river. In return, we intend to underline the value of his immeasurable activity and through this to bring tribute to he who remains a symbol of our identity.

Keywords: Russian-Romanian relations, historiography, Steven the Great, 1812 annexation, comparative history.

*

„Cuvântul «Basarabia» trezește în sufletul fiecărui Român amintiri istorice de lupte și de jertfe, cu care timp de mai multe veacuri a fost apărât acest frumos colț al pământului românesc. Ele au făcut să se nască și să se simtă o legătură indisolubilă între sufletul românesc și această mult încercată provincie”¹.

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România; lungu.polina.usc@gmail.com.

¹ Al. Boldur, *Basarabia românească*, Tipografia Carpați, București, 1943, p. 6; Idem, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 414.

Istoricul, juristul și cercetătorul Al. Boldur, nume de vază în istoriografia românească, prin activitatea sa științifică prodigioasă „a încadrat istoria Basarabiei în contextul general al istoriei românilor și al celei europene”². Munca asiduă a savantului basarabean a fost reflectată în lucrări științifice publicate sau aflate sub formă de manuscris, recenzii, texte ale unor cuvântări rostite la radio, studii și cercetări istorice³.

În studiul de față ne-am propus să prezentăm aportul științific al lui Al. Boldur la întregirea istoriei neamului, făcând referire la unele lucrări valoroase din palmaresul marelui savant. Actualitatea cercetării este determinată de necesitatea studierii operei lui Al. Boldur în contextul în care aceasta „a fost interzisă, prigonită, arestată, arsă, persecutată în tot spațiul românesc” din august 1944 și până în decembrie 1989. Conform spuselor lui Victor Frunză „sfântul adevăr poate fi ascuns pentru un timp, dar nu pentru o veșnicie”⁴. Opera lui Al. Boldur consacrată Basarabiei a fost și este apreciată și studiată din ce în ce mai mult de numeroși cercetători, specialiști în domeniu, istorici ai timpului, fapt demonstrat prin organizarea diferitor expoziții și conferințe științifice internaționale, elaborarea studiilor privitor la personalitatea și activitatea marelui istoric. Cercetând documentele de arhivă, descoperim o serie de aprecieri referitor la opera lui Al. Boldur privind istoria Basarabiei. Formarea sa multilaterală, cunoașterea limbii ruse și franceze au făcut posibilă transmiterea adevărului științific – atât de actual și azi – un adevăr care demonstrează că Basarabia nu poate exista decât încorporată în arealul românesc, iar drepturile istorice ale României asupra Basarabiei trebuie respectate pe deplin, chiar dacă ni se impun și alte abordări. În prefața volumului *Istoria Basarabiei* autorul susține: „Am evitat (...) să pun la baza dezvoltării noastre istorice vreun principiu abstract și universal, care în majoritatea cazurilor trădează simpatiile autorului și nu corespunde adevărului istoric, suprema lege a oricărei cercetări istorice. Sper că, astfel procedând, am putut, în măsura puterilor mele modeste, să mă apropiu de cunoașterea personalității noastre naționale în comunitatea statelor europene și respectiv să scot în evidență rostul provinciei în formarea acestei personalități”⁵.

Fiind în Rusia, departe de baștină, s-a hotărât să se repatrieze. Acest gând devenise persistent. Al. Boldur îl descrie în memoriile sale astfel: „(...) mă gândeam tot mai des că locul meu nu este la Moscova, ci în provincia mea natală, pe care

² D. Dragnev, *130 de ani de la nașterea lui Alexandru V. Boldur – cercetător al istoriei Basarabiei în context românesc și european*, în „Academos” 2/2016, p. 126.

³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale București (DANICB), fond „Boldur Alexandru”, dosar I/5, vol. II, f. 24-36.

⁴ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 4.

⁵ *Ididem*, p. 7.

trebuie să o servesc prin cunoștințele mele. Am început să studiez mai aprofundat trecutul istoric al Basarabiei, o chestiune care m-a preocupat cu mult înainte de această perioadă a vieții mele. Dorul provinciei natale s-a ascuțit; eram conștient că am o datorie supremă față de ea, simțeam în sufletul meu chemarea ei insistentă. Ideea a devenit o obsesie”⁶. În anul 1924 Al. Boldur s-a repatriat, iar apoi a plecat în capitala Franței. Aici, în urma cercetărilor îndelungate în arhivele și bibliotecile franceze, a elaborat lucrarea de referință *La Bessarabie et les relations russo-roumaines. La question bessarabienne et le droit international*, editată la Paris în 1927, care „l-a consacrat ca specialist în problemă”⁷. În memoriul său din 6 martie 1937 adresat lui Constantin. Angelescu, Ministru al Educației Naționale la București, Al. Boldur consemna următoarele: „Activitatea mea publicistică începe cu publicarea lucrării asupra Basarabiei în limba franceză: *La Bessarabie et les relations russo-roumaines*, Paris, 1927, o carte ce a fost apreciată foarte mult de presa noastră din capitală, de oameni politici, de Ministerul nostru de externe și, în sfârșit, a fost premiată de Fundațiunea «Regele Ferdinand I»”⁸.

Într-o schiță autobiografică, însuși autorul Al. Boldur ne dezvăluie idealul vieții sale, istorisind următoarele: „Preocupat încă din tinerețe de soarta locurilor mele natale, al căror trecut l-am studiat din izvoare rusești, m-am decis în anul 1925, îndată ce am căpătat libertate de mișcare, să plec la Paris, pentru a întreprinde cercetări în problema drepturilor istorice ale Basarabiei ca parte integrantă a pământului românesc”⁹. În lucrarea autobiografică *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Al. Boldur consemnează: „(...) aveam un scop bine determinat încă din timpul șederii mele la Moscova. Mi-am impus ideea de a scrie o carte despre Basarabia și de a o publica la Paris, în limba franceză. Astfel mi-aș îndeplini într-o oarecare măsură misiunea față de provincia mea natală, pe care n-am putut-o servi la momentul oportun al Unirii ei cu România”¹⁰. A reușit cu prisosință să realizeze acest scop bine definit, dovadă fiind imensa operă lăsată drept moștenire următoarelor generații.

Conform opiniei lui V. Spinei, în anul 1927 „s-a produs lansarea cu adevărat meteorică în istoriografie a lui Alexandru V. Boldur” prin monografia nominalizată

⁶ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 135-136.

⁷ Al. Andronic, *Alexandru Boldur*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, tom XX, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Iași, 1983, p. 635.

⁸ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași (DJANI), fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1657/1937, vol. III, f. 599.

⁹ Gh. Ghimpu, *Conștiința națională a românilor moldoveni*, Editura Litera, Chișinău, 1999, p. 323; Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 543.

¹⁰ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 157.

anterior, care „a surprins plăcut – între alții pe N. Iorga, P. Miliukov, N. Ionescu, Șt. Ciobanu și P. Șeicaru – prin vastitatea cunoștințelor istorice și juridice, ca și prin logica expunerii și a concluziilor, ce pledau doct și competent în favoarea drepturilor istorice ale României asupra Basarabiei”¹¹.

Fiica istoricului, Nina-Irina Boldur, relatează că cei doi ani (1925-1927) petrecuți la Paris au însemnat pentru părinții ei „o perioadă de luptă pentru existență și privațiuni materiale”¹². Însuși Al. Boldur mărturisește următoarele: „Viața pe care o duceam la Paris era extrem de grea (...) Nu-mi vine să cred acum că am putut suporta această viață plină de nevoi”¹³. Remarcăm un sacrificiu enorm în numele științei din partea autorului, al familiei sale, care ulterior s-a încununat de succes. Aceste eforturi au fost răsplătite cu apariția lucrării fundamentale prezentând „chestiunea Basarabiei atât sub aspectul ei istoric, cât și sub cel juridic”¹⁴.

Întâmplarea a făcut că în aceeași perioadă să se afle la Paris și profesorul N. Iorga. Al. Boldur l-a vizitat pentru a-i oferi un exemplar al cărții sale¹⁵ cu următoarea dedicație „Ilustrului istoric român, N. Iorga. Omagiu”. Marele istoric a acceptat lucrarea elaborată în interesul național și l-a felicitat pe autor cu prilejul acestei realizări remarcabile¹⁶, sesizând în lucrarea menționată o analiză juridică reușită prin „expunerea clară, perfect documentată și concluzii ferme”¹⁷.

Însemnătatea acestei lucrări este demonstrată prin multitudinea aprecierilor din partea personalităților marcante ale culturii românești și din străinătate, fiind elogiată în diverse publicații și reviste. Fără pretenția de a oferi o enumerare exhaustivă a acestora, vom prezenta în continuare unele din ele pentru argumentare. Printre cei care au salutat apariția lucrării, apreciind talentul cu care a fost scrisă îi aflăm pe Generalul Averescu, I. C. Brătianu, I. G. Duca, Ministrul Angelescu¹⁸.

Prin această monografie, după cum susține cercetătoarea M. Ișaev, Al. Boldur „readucea la ordinea zilei «chestiunea basarabească (...) una dintre problemele importante ale politicii internaționale», pledând pentru soluționarea ei pe cale pașnică și cât mai grabnică. Litigiul avea «ca obiect găsirea unui răspuns la

¹¹ V. Spinei, *Alexandru Boldur în contextul istoriografiei românești interbelice*, în „Revista de istorie a Moldovei”, 1992, nr. 3, p. 43.

¹² Vl. Chiriac, *Basarabia – o puternică fortăreață spirituală a românismului (Dialog cu Nina-Irina Boldur, fiica cunoscutului istoric Alexandru Boldur)*, în „Literatura și Arta”, nr. 48 (2416) din 28 noiembrie 1991, p. 7.

¹³ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 159.

¹⁴ Vl. Chiriac, *op. cit.*, p. 7.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 165. Întrevederea dintre N. Iorga și Al. Boldur este descrisă în *Memorii*, pp. 165-166.

¹⁷ DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1404/1932, f. 154.

¹⁸ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar IV/1, f. 72.

întrebarea – cui trebuie să aparțină Basarabia: României sau Rusiei? (...) Rezolvarea nesatisfăcătoare a acestei chestiuni – atenționa Al. Boldur – poate crea o amenințare pentru pacea europeană. Abandonarea chestiunii Basarabiei la discreția unor circumstanțe întâmplătoare, în loc de a contribui la soluționarea ei rațională, ar constitui o indiferență criminală. Ea trebuie să constituie, în primul rând, scopul tuturor celor pentru care interesele Basarabiei au o importanță preponderentă sau al celor originari din această regiune»¹⁹.

În referatul asupra lucrărilor lui Al. Boldur semnat de un grup de profesori ai Facultății de Teologie din Chișinău sunt specificate mai multe lucrări și aprecieri ale acestora, printre care și *La Bessarabie* ca fiind „cea mai principală”. „Ea tratează chestiunea Basarabiei din punct de vedere al istoriei și al Dreptului Internațional. Cea mai mare parte a ei este consacrată istoriei relațiilor ruso-române, istoriei Basarabiei, mișcării naționale basarabene și tratativelor în chestiunea Basarabiei...”

Unul dintre cei mai de vază istorici ruși, P. N. Miliukov, mărturisea că „autorul posedă cunoștințe vaste atât în chestiunile istorice, cât și în cele juridice legate cu chestiunea Basarabiei; partizanii unirii Basarabiei din Europa au căpătat în persoana autorului un bun aliat”²⁰. Deși combătea unirea Basarabiei cu România, P. N. Miliukov scria: „Oricine este interesat în chestiune va trebui să recurgă la cartea d-lui Boldur, remarcabilă prin calitățile sale științifice”²¹. În Arhivele Naționale ale României din București, Fond personal Boldur Alexandru, se află traducerea recenziei privind aprecierea istoricului rus pentru lucrarea sus-numită²², ceea ce demonstrează că cercetarea științifică nu are hotare și trebuie prețuită la justa ei valoare. Volumul dat a reușit să transforme opinia publică asupra Basarabiei. Acest fapt este demonstrat printr-un fragment din recenzia lui I. Hudiță în *Revista Critică*, Iași, 1928, nr. 4, în care susține: „O lucrare de mare valoare istorică (...) cartea D-lui Boldur, documentată foarte serios, a fost primită de istoricii străini cu mare încredere. Autorul acestor rânduri a avut ocazia să audă de curând pe mai mulți istorici francezi declarând că și-au schimbat multe păreri greșite în chestiunea Basarabiei în urma lecturii acestei cărți”²³.

În ziarul *Cuvântul* din 7 aprilie 1927, publicistul N. Ionescu consemna următoarele referitor la cartea de lansare a cercetătorului basarabeian: „Boldur a scris o carte asupra istoriei Moldovei de peste Prut, care e nu numai o operă științifică de

¹⁹ M. Ișaev, *În jurul memoriei istoricului și juristului Alexandru Boldur*, în „Literatura și Arta”, nr. 14 (2902) din 5 aprilie, 2001, p. 6.

²⁰ DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1404/1932, f. 154.

²¹ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar I/4, f. 5.

²² DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar V/1, f. 15-17.

²³ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar V/1, f. 23; DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1404/1932, f. 154.

mare merit, dar – ceea ce e mai bun încă – prima justificare teoretică a drepturilor noastre asupra Basarabiei, pe care o putem prezenta Europei”²⁴. N. Ionescu a susținut și ideea de a-i oferi profesorului Al. Boldur o catedră universitară pentru a-și etala talentul pedagogic prin care a inspirat la studiu o mulțime de discipoli²⁵. *Cuvântul* a fost primul ziar care a adus elogii lucrării²⁶.

În *Adevărul* aflăm opinia lui G. Vlădescu-Răcoasa, potrivit căreia „autorul, un profund cunoscător al dreptului internațional, îmbrățișează problema Basarabiei în toată complexitatea ei, tratând-o cu o măiestrie suverană din toate punctele de vedere: istoric, etnic, economic, politic și juridic, dovedind în același timp că este perfect informat și că este un adevărat om de știință. Caracterul științific al lucrării susținut cu o logică de fier de la prima până la ultima pagină și cu ajutorul unei bogății surprinzătoare de date, se impune cititorului ca o însușire cardinală. I se adaugă expunerea clară, documentare largă și obiectivă”²⁷.

A. Tommaso Tittoni menționa în revista *Convorbiri literare* din mai-august 1927 în articolul „Basarabia, România și Italia” despre lucrarea lui Al. Boldur că este „monografia cea mai completă ce s-a scris despre Basarabia”, considerând că autorul „apără cu strășnicie drepturile României”²⁸.

P. Șeicaru a semnalat seriozitatea lucrării în ziarul *Cuvântul*, notând că „Alexandru Boldur unește vastitatea unei documentări cu eleganța unei dialectici seducătoare, severitatea metodei cu fluiditatea stilului, animând de la pagină la pagină, de la capitol la capitol interesul. Alexandru Boldur reînnoiește tradiția lui Hașdeu în cultura națională și cea dintâi obligație a Statului Român este crearea catedrei universitare pentru acest învățat profesor basarabeian”²⁹.

Regretatul profesor V. Popovschi considera lucrarea publicată la Paris „una dintre cele mai prețioase lucrări, intitulate *Basarabia și relațiile româno-ruse. Chestiunea Basarabiei și dreptul internațional* (titlul lucrării în limba română) în care, probabil, pentru prima dată în istoriografia noastră a supus unei analize științifice profunde, dureroasa problemă basarabeiană, problemă, care, de altfel, nu e rezolvată nici până în ziua de azi. Faptul, că lucrarea a fost publicată în limba franceză nu e deloc întâmplător, deoarece atunci apăruse o necesitate stringentă de a

²⁴ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar V/1, f. 21.

²⁵ *Ibidem*, f. 6-11.

²⁶ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 203-204.

²⁷ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar V/1, f. 13.

²⁸ *Ibidem*, f. 18.

²⁹ *Ibidem*, f. 21.

informa Occidentul cu materiale cât mai ample și adecvate despre adevărata istorie a mult pătimitei Basarabii”³⁰.

V. Malanețchi consemnează despre aceeași lucrare de referință că „a stârnit un viu interes în cercurile științifice-politice-diplomatice din întreaga Europă”³¹. Studiul fundamentat pe documente istorice a avut o pondere majoră în circuitul științific, redând istoricul relațiilor ruso-române și confirmând drepturile juridice imprescriptibile ale României asupra Basarabiei. Este prezentă studierea și descrierea doctrinelor plebiscitului. Capacitatea de analiză și sinteză a autorului, cunoașterea în profunzime a realității „permit a considera această lucrarea ca un eveniment științific de mare valoare”³².

Potrivit surselor, volumul *La Bessarabie* a fost reeditat în anul 1973 la München (prin fotografiere, tiraj mic), la editura românului Traian Golea (Rumäntsche Studien)³³. Mult mai târziu, această carte a fost tradusă în limba română cu ajutorul istoricului și juristului Gr. Clima în colaborare cu N. Boldur. Astfel, în anul 2000 Editura Albatros a editat prima lucrare recunoscută unanim de către istoricii români *Basarabia și relațiile româno-ruse*³⁴. Este important de amintit aici că Editura Timpul din Chișinău și-a propus lansarea colecției *Alexandru Boldur*, coordonator Silviu Tănase, cu scopul de a promova opera istoricului basarabean prin reeditarea celor mai importante lucrări ale sale, bineînțeles cu acordul fiicei autorului, unica moștenitoare a dreptului de autor³⁵. Astfel, în anul 2017 s-a reeditat lucrarea nominalizată anterior, ceea ce denotă interes față de subiectele abordate de cercetătorul Al. Boldur.

În extrasul după procesul-verbal al ședinței Consiliului profesoral al Facultății de Teologie din Chișinău, 26 mai 1932, prezidat de către N. Popescu-Prahova, decanul Facultății, este specificat că lucrarea *La Bessarabie et les relations russo-roumaines* „a adus excelente servicii și la momentul cel mai util cauzei

³⁰ V. Popovschi, *Un istoric scos din anonimat*, în „Țara”, nr. 13 (135) din 16 martie, 1993, p. 8.

³¹ V. Malanețchi, *Istoricul Alexandru Boldur în și destinul Basarabiei*, în „Alfa și Omega”, nr. 10 (152) din 23 martie 2001, p. 7.

³² DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1404/1932, f. 154.

³³ M. Ișaeu, *op. cit.*, p. 6.

³⁴ A. Gherciu, *În căutarea... istoriei Basarabiei : [despre istoricul Alexandru Boldur]*, în „Timpul”. Anul XIII, nr. 7 (2042), vineri 24 februarie 2014, p. 31.

³⁵ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei. Vol. II. Sub dominația rusă (1812-1918). Basarabia românească. Unirea – analiză psihologică*, Editura Timpul, Chișinău, 2016, p. 2.

noastre naționale”³⁶. Precum semnala și Al. Boldur despre același titlu: „Nimeni nu ar putea tăgădui că prin lucrarea mea am servit interesele națiunii române”³⁷.

Această lucrare prețioasă ne convinge că orice colțișor al Basarabiei merită să fie studiat, merită a-i promova valorile pe plan național și internațional. Publicarea lucrării *La Bessarabie* a fost de o rezonanță mondială în condițiile în care Occidentul a aflat adevărata istorie a provinciei dintre Prut și Nistru. Oportunitatea editării a fost completată de jubileul revenirii Basarabiei la România Mare. Recenziile prezentate aici demonstrează importanța inestimabilă a lucrării în istoriografia română. Prin perseverență, Al. Boldur s-a implicat activ în apărarea drepturilor locale ale Basarabiei, ca parte componentă a spațiului românesc.

Volumul *La Bessarabie et les relations russo-roumaines* este completat cu studiul *Imperialismul sovietic și România*³⁸. Al. Boldur muncea zilnic, inclusiv duminica și de sărbători, la elaborarea operei sale. Nu pleca niciodată în vacanță fără servieta cu materialele colectate de-a lungul timpului. Fiica Nina Boldur și-l amintește pe tatăl ei la Mănăstirea Cozia analizând și adaptând conținutul materialului selectat pentru lucrarea *Imperialismul sovietic și România* pe care o considera „o încununare a eforturilor sale depuse pentru apărarea teritoriilor românești”³⁹. Pregătirea lucrării date a fost de durată, perioada 1966-1972. Subiectul examinat prezenta un eventual pericol pentru autor prin caracterul său informativ ce „depășea limitele îngăduite de oficialități”. Din acest considerent lucrarea rămâne nepublicată multă vreme, doar în manuscris. Într-un târziu, după mai mult de două decenii, în anul 2000 studiul menționat anterior apare sub îngrijirea lui I. Alexandrescu la Editura Militară din București, reușind printr-o redare autentică a faptelor și evenimentelor istorice să capteze atenția cercetătorilor interesați în aflarea adevărului despre drama Basarabiei, cât și raporturile dintre România și Imperiul rus sau sovietic. Dr. I. Alexandrescu consemnează: „(...) Alexandru V. Boldur avea conștiința că mai devreme sau mai târziu adevărul va triumfa”⁴⁰.

În lucrarea dată istoricul basarabeian redă atmosfera prerevoluționară⁴¹ și detaliază tabloul revoluției ruse din anii 1917-1918 și forțele conducătoare ale acesteia⁴². Aduce în vizor modalitatea creșterii teritoriale a Imperiului țarist și

³⁶ DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1404/1932, f. 156 (față-verso).

³⁷ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 301.

³⁸ Idem, *Imperialismul sovietic și România. Ediție îngrijită de Ion Alexandrescu*, Editura Militară, București, 2000, p. 21.

³⁹ *Ibidem*, p. 15-16.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 19-20.

⁴¹ *Ibidem*, p. 25-33.

⁴² *Ibidem*, p. 33-44.

anume expansiunea, extinderea influenței și dominației asupra altor popoare. Potrivit studiului, lipsa cernoziomului, a cerealelor ar fi fost inițial motivul acestui comportament expansionist, apoi subjugarea s-a transformat într-un obicei viabil⁴³. Se demonstrează că perioada celor 106 ani de aflare a Basarabiei în cadrul Imperiului rus constituie o stagnare în dezvoltare pe toate dimensiunile sociale, inclusiv economic și cultural. Era practic o luptă acerbă pentru păstrarea cauzei naționale. Populația a suferit o decepție imensă în privința religiei, deoarece se făcea simțită rusificarea bisericii. De asemenea, lipsa organizării învățământului românesc de stat și a cărților în limba română au înrăutățit dezvoltarea intelectuală a poporului „rupt din tulpina sa etnică de cuceritorii din est”. În studiul dat Al. Boldur atestă producerea unei oscilații radicale în ceea ce privește numărul familiilor de nobili până la anexare și ulterior. Respectiv s-a făcut resimțită și schimbarea mentalității. Țărănimea, ocupând locul nobilimii ca forță socială însemnată, a păstrat cultura și limba română, a contribuit major la reîntregirea neamului românesc și revenirea lucrurilor pe un fâgaș normal al progresului⁴⁴.

Realitatea Basarabiei în perioada anilor 1917-1918 „se caracteriza prin dezordine și anarhie provocate de dezertorii ruși pe întreaga întindere a provinciei”, unirea avându-și originea în însăși revoluția din Basarabia, fiind influențată de aspectul politic⁴⁵. Lucrarea dată informează că „primul și cel mai important imbold spre unirea cu România” a pornit din orașul Bălți. Cei de aici „se orientau hotărât în favoarea românismului”, apoi a urmat Soroca și nu Chișinăul, care se afla sub influența minorităților. Orașul Bălți, prin forțele naționale principale ale revoluției, a contribuit la întemeierea Sfatului Țării⁴⁶, care potrivit argumentelor istoricului Al. Boldur „a fost îndreptățit să rupă lanțurile care legau Basarabia de Rusia”⁴⁷. Autorul oferă detaliat descrierea forțelor de acțiune din orașele principale ale revoluției: Chișinău și Bălți, și aportul fiecărui membru al grupului adus în scopul reîntregirii României Mari. În mod deosebit se aduce la cunoștință despre grupul din Bălți format din P. Halippa „unul din promotorii principali ai unirii Basarabiei”, E. Cătelie, „animator al mișcării naționale”, I. Pelivan – cel care și-a manifestat regretul cu ocazia centenarului răpirii Basarabiei, prinzându-și la piept o panglică de doliu, iar pentru această atitudine a fost destituit din funcția de judecător și exilat din Basarabia, A. Crihan care „a simțit bine pulsul revoluției naționale, înțelegând că ea nu poate învinge dacă nu se sprijină pe forță”, I. Buzdugan – secretar al Sfatului Țării, toți având convingeri naționale care, în mod normal, ne sunt indispensabile

⁴³ *Ibidem*, p. 45-50.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 53-57.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 137.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 138-139.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 153.

tuturor. Acest grup „s-a distins prin unitatea de simțire, prin atitudini rectiliniare în toate împrejurările, procesele și momentele revoluției din Basarabia”⁴⁸.

Revenind în permanență la drepturile României asupra Basarabiei, autorul semnaleză că România, în anul 1918, avea dreptul de cucerire a provinciei dintre Prut și Nistru, în contextul în care răpirea ei s-a produs prin încălcarea principiului naționalităților, însă s-a preferat totuși Unirea benevolă la trunchiul comun al românilor prin hotărârea organului legislativ Sfatul Țării⁴⁹. „Răpirea Basarabiei s-a făcut într-o perioadă când cuceritorii nu țineau cont de principiul naționalităților, împărțeau teritoriile după bunul lor plac, ca și cum aceste teritorii erau populate de vite și nu de oameni vorbind aceeași limbă și având aceeași obârșie etnică”⁵⁰. Bazându-se pe criteriul obiectivității, Al. Boldur pune în discuție problema naționalităților înrobite. Prin contribuția științifică, bazată exclusiv pe izvoare istorice, Al. Boldur aduce în atenția cititorului mișcările național-revoluționare care s-au petrecut pe întreg teritoriul fostului Imperiu rus, inclusiv țările baltice, Polonia, Caucaz, Ucraina și alte popoare care doreau să se elibereze de influența imperialistă și să-și capete autonomie națională⁵¹. Basarabia n-a fost unica provincie lipsită de autodeterminare, ci atestăm o problemă a naționalităților în general.

Multitudinea referințelor bibliografice utilizate demonstrează că istoricul Al. Boldur a cercetat problema imperialismului și din perspectiva altor autori. Lectura acestei lucrări spulberă iluzia tuturor celor care mai cred că suntem popor slav. Pentru a întregi expunerea subiectului lucrarea conține o serie de hărți care relevă teritoriul României și al Basarabiei în diferite etape de dezvoltare, începând cu anul 1812 – anul cotozirii abuzive.

Al. Boldur a elogiat continuu actul istoric al Unirii Basarabiei cu România. Chiar dacă la acel moment nu se afla în țară, concetățeanul nostru urmărea evoluția problemei basarabene de pe vremea aflării sale în Rusia. S-a gândit că este o datorie morală de a dezvălui adevărul științific în favoarea dreptului României asupra Basarabiei și de a contribui la edificarea României Mari. De aceea, cu riscul de a renunța la ceea ce obținuse în Rusia din punct de vedere material și profesional, istoricul, devotat națiunii române, trece râul Nistru în noaptea de 24 octombrie 1924⁵² fără consimțământul autorităților și în condiții extrem de dificile, revenind la patrie „pentru o viață nouă, pentru munca națională”. Nu l-au speriat decepțiile și necunoscutul către care se îndrepta, fiind convins de importanța contribuției sale

⁴⁸ *Ibidem*, p. 137-145.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 153-154.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 149.

⁵¹ *Ibidem*, p. 155-159.

⁵² Trecerea râului Nistru este descrisă în lucrarea autobiografică *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, pp. 138-148.

științifice în promovarea intereselor Basarabiei. În acest sens opera sa și-a lăsat amprenta prin broșura *Unirea. Analiza psihologică a evenimentelor 1918-1928*⁵³ dedicată „tuturor participanților Unirii și mișcării naționale din Basarabia, precum și acelor inimi simple de la țară (...) care prin voturile lor au făcut posibilă înfăptuirea Unirii”. Acest mănunchi de idei bine definite reprezintă primul capitol al lucrării *Chestiunea Basarabiei și regimul comunist rusesc*, pregătită cu ocazia jubileului evenimentului istoric de la 27 martie 1918, dar care a fost imposibil de tipărit integral la timp⁵⁴. În acest fascicul autorul înaintează o analiză psihologică complexă a procesului Unirii, prezentând factorii de prim ordin care au influențat mersul lucrurilor și viziunile mai multor cercetători în raport cu evenimentul istoric. Spre exemplu, P. Cazacu, în opinia căruia rolul hotărâtor este atribuit armatei române și reprezentanților Regatului, în special, C. Stere, Al. Marghiloman ș. a.; O. Ghibu în concepția căruia „însemnătatea principală în evenimentele Basarabiei avea propaganda ofițerilor ardeleni printre basarabenii care studiau la Kiev”, denumind acest element „motorul principal și hotărâtor al evenimentelor din viața Basarabiei” și I. Nistor care susține că Unirea a izbucnit din sufletul moldovenilor și al intelectualilor români prin „ideea consolidării naționale și dorul de a se reîntoarce la sânul patriei-mame”. Sunt evocate trei păreri diferite privitor la factorii determinanți ai Unirii, dar Al. Boldur atenționează că nici unul din ei nu ar fi condiționat separat realizarea evenimentului fără a corela cu ceilalți factori. Între aceștia există deci o interdependență, în continuare fiind explicat în mod argumentativ rolul și aportul fiecăruia dintre ei. Tot aici sunt specificate și curente principale care influențau viața publică la acea vreme⁵⁵. Al. Boldur combate teza potrivit căreia armata română, sub conducerea generalului Broșteanu, ar fi ocupat Basarabia. Dimpotrivă, sosirea ei a contribuit la instaurarea ordinii publice fără implicare în viața politică. Astfel dispăre teama de nimicire a Basarabiei și se deschide câmpul către dezbateri privind organizarea provinciei, iar pentru adversarii Unirii proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie 1918 de către Sfatul Țării confirmă acest fapt. Apare întrebarea: „Dacă armata română «a ocupat» Basarabia, «a cucerit-o», «a anexat-o», atunci de ce această republică anexată își proclamă independența și nu direct Unirea ei cu România? De ce generalul care «a cucerit» Basarabia «nu a dizolvat» imediat această adunare «îndrăzneată» a Sfatului Țării care a cutezat să-și proclame independența, dacă dânsul într-adevăr «a cucerit-o»? Răspunsul este evident: nu a

⁵³ Al. Boldur, *Unirea. Analiza psihologică a evenimentelor 1918-1928*, Tipografia Dreptatea, Chișinău, 1928.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 3-4.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 5-11.

existat nici o anexare”⁵⁶. Derularea reală a evenimentelor și interpretarea corectă a acestora „dezarmează” de contra argumente pe oponenții Unirii, iar contemplarea conținutului lucrării date spulberă impresiile greșit formulate. Circumstanțele create ulterior conduc către desăvârșirea Actului Unirii din 27 martie 1918 de către Sfatul Țării la Chișinău, în prezența președintelui Consiliului de miniștri Al. Marghiloman și C. Stere care, prin iscusință, a convins despre necesitatea Unirii și pe cei care ezitau în adoptarea acestei decizii.

Actul Unirii – scrie Al. Boldur – „se poate constata că este actul înțelepciunii istorice”. „Noi putem greși. Dar bătrâna istorie știe ce face. Ea duce naționalitatea română spre renaștere, spre organizarea unui stat nou, spre crearea culturii noi și a valorilor noi. Acel strigăt pe care ea l-a pus în gura lui Marghiloman, noi putem numai să-l repetăm: «Trăiască România una și nedespărțită!»”⁵⁷. Unirea s-a înfăptuit din setea de reîntregire a poporului român, „unirea s-a născut în mod intuitiv, scoțând la iveală sufletul românesc al provinciei, pe care ea îl păstra în sinea sa în cursul întregii perioade a dominațiunii străine. (...) Unirea Basarabiei e o manifestare parțială a simțului românesc general, o izbândă strălucită a românismului, o etapă cucerită și o indicație istorică pentru tot viitorul poporului român”⁵⁸.

Printre lucrările de referință ce merită a fi citate se mai înscriu *Istoria Basarabiei. Contribuții la studiul istoriei Românilor, vol. I: Epocile vechi (până la sec. XVII)*⁵⁹, *Contribuții la studiul istoriei Românilor. Istoria Basarabiei, vol. III: Sub dominațiunea rusească (1812-1918). Politică. Ideologia. Administrația*⁶⁰ și *Basarabia românească*⁶¹. Ulterior, aceste lucrări au fost cuprinse în volumul *Istoria Basarabiei*, publicat la Editura Victor Frunză, București, prin colaborare cu editura Logos, Ediția a II-a, 1992. În prefața volumului, V. Frunză mulțumește fiicei istoricului, N. Boldur, pentru ajutorul acordat în pregătirea ediției și, totodată, notează următoarele: „Am socotit de datoria noastră a oferi generațiilor actuale o operă care din august 1944 și până în decembrie 1989 a fost interzisă, prigonită, arestată, arsă, persecutată în tot spațiul românesc din interiorul granițelor oficiale și ale celor etnice. Reapariția ei arată că sfântul adevăr poate fi ascuns pentru un timp, dar nu pentru o veșnicie. Fie ca reapariția ei să slujească setei de adevăr a tinerelor

⁵⁶ *Ibidem*, p. 12-13.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 15-16.

⁵⁸ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar III/60, f. 59.

⁵⁹ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei. Contribuții la studiul istoriei Românilor, vol. I. Epocile vechi (până la sec. XVII)*, Tipografia Dreptatea (Pasaj), Chișinău, 1937.

⁶⁰ Idem, *Contribuții la studiul istoriei Românilor. Istoria Basarabiei, vol. III. Sub dominațiunea rusească (1812-1918). Politică. Ideologia. Administrația*, Tipografia Tiparul Moldovenesc, Chișinău, 1940.

⁶¹ Idem, *Basarabia românească*, Tipografia Carpați, București, 1943.

generații. Fie ca reparația ei să întărească semnele de dreptate pe care evoluția evenimentelor o va face până la sfârșit mult încercatului nostru popor, dornic de a trăi între frontierele aceleiași țări, așa cum el însuși a hotărât în 1918⁶². Volumul reproduce prin fotografiere edițiile originale ale lucrărilor menționate anterior⁶³. Este vizibilă păstrarea numelui *Basarabia* despre care autorul, la 12 mai 1937, scrie în prefață: „Nu l-am ocolit prin întrebuintarea altor denumiri, ca de exemplu, *provincia dintre Prut și Nistru, provincia de răsărit a Moldovei, etc*”. Tot aici Al. Boldur își exprimă recunoștința pentru sprijinul acordat din partea primăriei, cu prilejul apariției lucrării sale, primarului orașului Chișinău, Ion Costin, membrilor Delegației Consiliului Municipal și Consiliului Facultății de Teologie din Chișinău⁶⁴.

Al. Boldur a disecat permanent toate problemele istorice, începând de la epocile vechi, a studiat începuturile neamului românesc, utilizând în cercetările sale cronici, studii, documente. Analiza volumului *Istoria Basarabiei* ne permite să constatăm periodizarea istoriografiei românești cu prezentarea surselor analizilor și cronicarilor timpului referitor la trecutul istoric al poporului român⁶⁵, Al. Boldur accentuând rolul major al ilustrului istoric și profesor N. Iorga, căruia „Basarabia trebuie să-i fie mult recunoscătoare prin faptul că i-a consacrat o atenție mai mare ca celorlalte provincii, studiindu-i trecutul și destinele”⁶⁶. În continuare se atestă o preocupare privind originea neamului românesc, cuprinzând afirmația potrivit căreia geții și dacii sunt „strămoșii noștri”⁶⁷. Autorul atrage o atenție deosebită întemeierii Țării Românești și a Moldovei⁶⁸, afirmând că „nașterea principatului Moldovei se datorește scurgerii de populație de dincolo de Nistru. Elementele nou venite s-au adăugat la acelea care se aflau pe pământul românesc în permanență și care au coborât din munți”. Conform relatărilor, factorii ce au contribuit în mare parte la întemeierea principatului Moldovei au fost luptele religioase interne și războiul extern împotriva tătarilor. Națiunea română, învingând orice influență, și-a creat „o cultură proprie, răsărind ca o floare, a cărei frumusețe e cu totul originală și specifică”⁶⁹.

O problemă stringentă dezbătută în permanență de savantul Al. Boldur este studierea trecutului provinciilor aflate sub influență străină, în special istoria Basarabiei sub dominația rusească. Conform studiilor de specialitate, procesul

⁶² Idem, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 4.

⁶³ *Ibidem*, p. 3.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 9-14.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 35.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 134.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 145.

implementării și consolidării sistemului rusesc de administrare în Basarabia poate fi divizat în trei perioade distincte: administrația provizorie (1812-1818); „autonomia administrativă” (1818-1828); administrația de tip gubernial (1828-1917)⁷⁰. Opera lui Al. Boldur elucidează toate aceste etape, inclusiv războiul ruso-turc din 1806-1812 care a avut drept consecință pentru Moldova pierderea Basarabiei în urma semnării Tratatului de pace din 16/28 mai 1812 la București⁷¹. Al. Boldur își exprimă convingerea că „tratatul ruso-turc din 1812, prin care a fost răpită Basarabia, a desconsiderat dreptul la viață al poporului românesc reducându-i spațiul vital, și este rezultat al egoismului rusesc, fiind lipsit de orice dreptate”⁷². Potrivit relațiilor specialiștilor în domeniu, războiul ruso-turc din 1806-1812 a fost cel mai îndelungat litigiu armat dintre cele două mari imperii, derulat în mare parte pe teritoriul Principatelor Române⁷³. Dacă vorbim despre numele provinciei Basarabia, atunci în opera lui Al. Boldur se atestă faptul că în secolele XIV-XIX nu exista nici o denumire specială, Basarabia fiind parte componentă a principatului Moldovei. Doar partea de sud cu orașele Chilia și Cetatea-Albă se numea *Țara Basarabească*, deoarece această regiune fusese parte componentă a principatului Munteniei condus de dinastia Basarabilor înainte de a trece definitiv la Moldova. Din punct de vedere administrativ Basarabia nu era separată de restul teritoriului moldovenesc⁷⁴. Ulterior, „pentru a-și păstra în stăpânire” spațiul dintre Prut și Nistru, reprezentanții ruși au extins intenționat numele *Basarabia* pentru întreaga provincie, ceea ce anterior era valabil doar pentru sudul ei⁷⁵. Astfel Moldova a rămas fără cea mai fertilă și cea mai bogată parte a ei, aproape jumătate din întreg⁷⁶. Documentele vremii nu atestă, sub nici o formă, vreo frontieră pe râul Prut până la 1812.

În volumul *Istoria Basarabiei* Al. Boldur combate ideea protectoratului popoarelor ortodoxe, descrie politica de expansiune rusească în Balcani⁷⁷, redă procesul de colonizare al ținutului Basarabiei, arătând în date și cifre exacte evoluția populației în diferite perioade după diferite izvoare și metodele de ademenire ale coloniștilor în teritoriu⁷⁸, prezintă rezistența țăranimii tradiționaliste care „și-a

⁷⁰ S. Cornea, *Politica administrativă a țarismului în Basarabia*, în „In honorem Ion Șișcanu. Studii de istorie a românilor”, Cahul, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”, 2011, p. 67.

⁷¹ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 281.

⁷² *Ibidem*, p. 426.

⁷³ V. Mischevca, *Această pace este și va rămâne o enigmă...*, în „Limba Română”, nr. 11-12 (209-210), anul XXII, 2012, p. 96.

⁷⁴ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 416-417.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 419.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 438.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 443-447.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 488-497.

păstrat cu toată sfințenia tradițiile folclorice”⁷⁹, „naționalitatea românească a continuat să trăiască în țărănime, unde tradiția moștenită de veacuri se păstra cu toată agerimea și cu toată persistența”⁸⁰. Țărănimea citea cărți românești, îndeosebi cu conținut religios, rămânând refractară culturii și limbii ruse. În ideea de a demonstra că Basarabia este românească, Al. Boldur promovează următorul argument: „Dacă provincia dintre Prut și Nistru ar fi fost slavă și cu atât mai mult rusească, fără îndoială, într-o sută de ani, ea ar fi fost complet nivelată. Nu ai fi putut găsi, după scurgerea acestui termen, nici o urmă românească în viața ei zilnică, și ea nu s-ar fi deosebit cu nimic de celelalte gubernii ruse. Realitatea ne dovedește contrariul”⁸¹.

Fiind un susținător fidel al dreptului local basarabeian, în ceea ce privește rezistența conștiinței naționale juridice Al. Boldur susține că „(...) dreptul românesc vechiu, înțelegând prin aceasta obiceiul pământului și recepția judecătorească a dreptului bizantin, a supraviețuit în Basarabia toate ispitele soartei istorice”⁸². Istoricul tratează problema basarabeiană și în context juridic, reliefând o documentare științifică impresionantă. Multiplele aspecte ale administrării Basarabiei și epoca reformelor sociale din sec. XIX sunt înscrise în prețiosul volum *Istoria Basarabiei*.

Autorul amintește despre cultura românească în Basarabia după anexare și nominalizează pe unii dintre cei care „s-au ridicat până la culmile unei adevărate conștiințe românești”, de exemplu „Alexandru Sturdza avea un plan vast al unirii tuturor Românilor, C. Stamati era un adevărat patriot român, Al. Russo visa o Românie întregită între Tisa și Nistru, înglobând în cuprinsul ei Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul și socotea fericiți pe succesorii săi, care vor putea contribui la realizarea acestui vis frumos (...), scriitorul, istoricul și lingvistul B. P. Hașdeu care se socotea «Român din Basarabia» (...), poetul Al. Mateevici a lăsat cea mai frumoasă caracteristică a limbii românești, un adevărat imn, închinat ei, etc. etc.”⁸³.

Precizăm că la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași se află memoriul lui Al. Boldur adresat Ministrului Instrucțiunii, Educației Naționale, Cultelor și Artelor din București, din care reiese că istoricul a întâmpinat obstacole majore la publicarea sintezei asupra trecutului Basarabiei. Al. Boldur relatează în acest memoriu despre imposibilitatea și dificultatea de achitare a datoriei contractate

⁷⁹ *Ibidem*, p. 457-459.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 463.

⁸¹ *Ibidem*, p. 448.

⁸² Al. Boldur, *Dreptul local al Basarabiei. Schiță de istorie*, Tipografia Băncii Centrale Cooperative, Chișinău, 1932, p. 3.

⁸³ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 470.

cu ocazia tipării lucrării *Istoria Basarabiei* și crearea situației financiare dificile survenite în urma refugiului la Iași cu familia în noaptea fatală de 28 iunie 1940, când a părăsit apartamentul din Chișinău și abandonat o parte considerabilă a bunurilor personale. Totodată amintește aici despre petiția sa cu No. 162224 din 1940 în care a rugat să-i fie acordate înlesniri cu privire la plata datoriei, dat fiind situația materială extrem de grea. Din adresa Ministerului Educației Naționale din 4 octombrie 1940, Boldur a aflat că Ministerul, luând în calcul circumstanțele menționate, a dispus anularea datoriei față de Facultatea de Teologie din Chișinău. Ulterior, însă, Facultatea de Teologie nu s-a învoit cu decizia Ministerului cu privire la această chestiune, invocând motivul că „situația financiară a Facultății de Teologie este extrem de precară”. Prima parte a documentului prezintă solicitarea lui Al. Boldur către Rectorul Universității din Iași privitor la amânarea reținerilor din salariu pentru achitarea aceleași datorii vechi, iar a doua parte a documentului conține copia memoriului înaintat către Ministrul Instrucțiunii, Educației Naționale, Cultelor și Artelor din București despre care am specificat mai sus⁸⁴.

Valoarea inestimabilă a monografiei *Istoria Basarabiei* este demonstrată prin faptul că a fost inclusă în clasamentul „cele mai bune 10 cărți ale secolului XX din Basarabia”, domeniul umanistic⁸⁵.

În prefața volumului I autorul însuși menționează: „(...) lucrarea mea nu este o lucrare de simplă sinteză și popularizare, ci o contribuție la studiul istoriei noastre naționale”⁸⁶. O apreciere în acest sens despre primul volum este următoarea: „Autorul ne dă prima parte a unei lucrări noi care trebuie să cuprindă întreaga istorie a Basarabiei (...) Opera profesorului Boldur, bazată pe o bibliografie bogată, umple un gol în istoriografia românească în această chestiune, golul care se simte atât de acut. După apariția întregii lucrări ea va înlocui cartea de popularizare despre evenimentele Basarabiei a profesorului Nistor (Cernăuți, 1923). Despre raporturile polono-moldovenești, autorul scrie puțin, dar cât se poate de obiectiv”⁸⁷. Imparțialitatea tratării problemelor acelor momente consolidează înscrierile anterioare. În partea a doua a volumului *Istoria Basarabiei* autorul consemnează: „E suficient, deci, să ne punem de scop a descoperi adevărul, a-l face să fie văzut de fiecare om ce caută obiectivitate, pentru ca să ne pară mai convingătoare trista realitate românească sub dominațiunile străine”⁸⁸, iar Al. Boldur reușește să

⁸⁴ DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 2078/1941, vol. 1, f. 12-14

⁸⁵ S. Bogdănaș, *Cele mai bune 10 cărți ale secolului XX*, în „Timpul” din 14 septembrie, 2010, p. 3.

⁸⁶ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 7.

⁸⁷ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar V/1, f. 36.

⁸⁸ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 266

realizeze acest deziderat grație cunoștințelor de nezdruccinat și a capacităților sale analitice. Cea de-a treia parte a volumului este intitulată *Basarabia românească*, dedicată „ostașilor români pentru avântul eroic și marea lor jertfă întru dezrobirea Basarabiei”. Aici autorul notează despre actuala lucrare că „este concomitent o continuare firească a lucrării *Istoria Basarabiei*” și „o contribuție științifică aparte la problemele vitale ale națiunii române”⁸⁹. Al. Boldur încheie monografia sa cu teza „Basarabia este și va rămâne pururi românească”⁹⁰. Istoric și jurist⁹¹ în aceeași măsură, Al. Boldur declară că „provincia dintre Prut și Nistru, azi Basarabia, în trecutul său a fost strâns legată de destinele întregului pământ românesc”⁹².

Cele trei lucrări nominalizate pot fi examinate separat, dar și integral în volumul *Istoria Basarabiei*. Ele rămân a fi un izvor istoric incontestabil în studierea și cercetarea ținutului Basarabiei, servind drept suport de informare pentru cei interesați de istoria românilor. Precum afirma și Al. Bardier: „(...) În urma celor relatate asupra opului d. prof. Al. Boldur, noi cei care am văzut lumina zilei sub cerul limpede basarabean ne arătăm o nețărmurită dragoste și față de autor și față de operă. Istoria d-sale, scrisă într-un stil așa de ușor, așa de limpede, cu un fond așa de interesant pentru istoriografia Basarabiei, merită a sta pe masa oricărui intelectual îndrăgît de trecutul și de tot firul moldovenesții provincii. Problemele puse de d. Boldur și disecate cu competență ne deschid ochii și ne fac să avem și mai mare admirație față de provincia care a stat atâta vreme sub vitregii străine, fără ca să-și piardă caracterul etnic, specific basarabean. Cu istoria de față se începe o construcție solidă culturală, la baza căreia va sta oricând opul d. Boldur, pentru care noi îi și aducem felicitări”⁹³.

Este lăudabil faptul că Editura Timpul din Chișinău a reeditat în anul 2015 monografia *Istoria Basarabiei. Epocile vechi. Vol. I (Până la sec. XVII). Contribuții la studiul istoriei românilor*⁹⁴ și ulterior în 2016 *Istoria Basarabiei. Vol. II. Sub dominația rusă (1812-1918). Basarabia românească. Unirea – analiză psihologică*⁹⁵.

Suntem îndemnați să descoperim adevărul, să-l vedem obiectiv fiecare dintre noi pentru a ne convinge de trista realitate românească. Conform opiniei lui Al. Boldur studierea istoriei provinciilor românești nu trebuie lăsată în seama

⁸⁹ *Ibidem*, p. 413

⁹⁰ *Ibidem*, p. 524

⁹¹ *Ibidem*, p. 7.

⁹² *Ibidem*, p. 53

⁹³ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar V/1, f. 33 (verso).

⁹⁴ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei. Epocile vechi. Vol. I (Până la sec. XVII). Contribuții la studiul istoriei românilor*, Editura Timpul, Chișinău, 2015.

⁹⁵ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei. Vol. II. Sub dominația rusă (1812-1918). Basarabia românească. Unirea – analiză psihologică*, Editura Timpul, Chișinău, 2016.

istoricilor străini, deoarece aceasta ar însemna să fim mulțumiți cu cele afirmate de ei, chiar dacă adevărul științific ar fi expus parțial. „Istoricii români sunt obligați moralmente să studieze trecutul provinciilor alipite. Dominațiunile străine au produs asupra acestor provincii o înrâurire mai mult sau mai puțin îndelungată”⁹⁶. În această ordine de idei, istoricul VI. Mischevca menționează: „Mai suntem încă în conul de umbră al Anului 1812, deoarece pentru populația autohtonă din Basarabia Pacea de la București a avut un șir de consecințe, care s-au manifestat, atât cu efect imediat, cât și cu efect de lungă durată, sub multiple aspecte de ordin: economic, politic, social, eclesiastic, demografic, cultural etc.”⁹⁷

În studiul *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească în 1812-1828*⁹⁸ Al. Boldur prezintă evoluția sistemului administrativ al Basarabiei în timpul instituirii ocupației militare, când „în distribuirea atribuțiilor funcționărești lipsea orice logică”⁹⁹, și descrie ținutul în primele decenii de aflare în componența Imperiului rus, începând cu anul 1812, când a fost constituit sistemul administrativ provizoriu și guvernator civil al Basarabiei a fost numit Scarlat Sturdza¹⁰⁰, de altfel singurul guvernator moldovean¹⁰¹, având misiunea să transforme Basarabia într-o provincie „înfloritoare” și un „centru de atracție pentru vecini”¹⁰². Potrivit studiului, inițial au fost menținute legile și cutumele locale de administrare, „guvernul rusesc a păstrat peste tot în Basarabia ceva asemănător cu ceea ce a fost înainte”¹⁰³, dar treptat s-au aplicat normele de drept rusești care, între timp, au obținut poziție dominantă¹⁰⁴. Caracteristică „autonomiei administrative” a Basarabiei în cadrul Imperiului rus a fost înființarea în regiune a Sfatului Suprem – singura instituție care deosebea provincia dintre Prut și Nistru de alte gubernii interne țariste, sistemul administrativ al Basarabiei implementat în anul 1818 având în rest similitudini izbitoare cu cel rusesc¹⁰⁵. Astfel, de la acordarea unei autonomii limitate s-a ajuns treptat la suprimarea acesteia, înlăturându-se specificul autohton și înlocuindu-l cu unul străin băștinașilor. Rezultă că anul 1828 este anul anulării autonomiei Basarabiei. Drept

⁹⁶ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992, p. 266.

⁹⁷ VI. Mischevca, *Anul 1812 – impact și consecințe*, în „Revista de istorie militară”, nr. 3-4 (131-132), 2012, p. 38.

⁹⁸ Al. Boldur, *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească în 1812-1828. Studiu*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1929.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 5-11.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 12-13.

¹⁰¹ P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru 1812-1918*, Editura Știința, Chișinău, 1992, p. 127.

¹⁰² Al. Boldur, *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească în 1812-1828. Studiu*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1929, p. 14.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 15.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 33.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 61.

consecință Basarabia pierde din statutul de entitate distinctă în cadrul Imperiului țarist, interesele politice ale acestuia prevalând în totalitate în sistemul administrativ basarabean¹⁰⁶. Potrivit opiniei lui Al. Boldur, exista o regulă generală: pentru început erau respectate și recunoscute toate drepturile provinciilor străine alipite, ulterior însă „se proceda la revizuirea și reducerea drepturilor lor și în sfârșit se realiza deplină asimilare a provinciei noi la guberniile interne ale Imperiului”¹⁰⁷.

Pentru o redare cât mai amplă a evenimentelor și faptelor derulate pe teritoriul Basarabiei în perioada 1812-1828, autorul păstrează o linie a consecutivității expunerii științifice, subliniind și rolul Mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni în susținerea și apărarea moldovenilor, care insistau asupra păstrării legilor locale, temându-se de suprimarea drepturilor și prerogativelor conferite. Pentru a convinge cititorul de gravitatea situației din acel moment, autorul propune un fragment din epistola „cu lacrimi” a boierilor prin care solicită disperat ajutor îndrumătorului spiritual: „Se poate oare crede – se întreabă petiționarii – că Moldova nu a avut și nu are legi și regulamente? Oare nu există toate obiceiurile vechi moldovenești și reguli obligatorii? Nu există oare pravile tipărite ale lui Vasile Voievod? Nu există oare (...) legiurile gospodarilor, porunci și diate? Nu se instruiesc oare treburile după legile lui Justinian și alți împărați? Oare se poate să fim atât de calomniați ca acum în situația noastră actuală?”¹⁰⁸ Mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni a intervenit în favoarea boierilor moldoveni înaintând revendicările acestora principelui Golițan, alăturând și o scrisoare a sa în care menționa: „Moldova ca o colonie română se cârmuia din timpurile străvechi de legiurile române; în cursul timpului ea a devenit o provincie a imperiului Constantinopolului și atât domnii creștini, cât și musulmani nu-i răpeau drepturile. Divanul moldovenesc și azi are pentru călăuzire legiurile lui Justinian și afară de aceasta câteva reguli, alcătuite de Principii moldoveni dimpreună cu clasa clericală și a boierilor; și că dacă au fost uneori abuzuri, și unii din boieri, după situația timpului, ieșeau din granițele legilor, aceasta nu poate face dovadă, că Moldova nu avea deloc legi”. Intervenția lui G. Bănulescu-Bodoni, pentru moment, a fost favorabilă petiționarilor¹⁰⁹. Reiese că Moldova medievală avea legile și cutumele sale de administrare la care, potrivit dreptului naționalităților, nu era obligată să renunțe și totodată să accepte legile străine și necunoscute în detrimentul celor locale. Datorită perspicacității sale și utilizând metoda comparației, Al. Boldur

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 100.

¹⁰⁷ Al. Boldur, *Dreptul local al Basarabiei. Schiță de istorie*, Tipografia Băncii Centrale Cooperative, Chișinău, 1932, p. 4.

¹⁰⁸ Al. Boldur, *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească în 1812-1828. Studiu*, Tipografia Eparhială Cartea Românească, Chișinău, 1929, p. 23-24.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 25.

elucidează trăsăturile distinctive ale fiecărui regulament de administrare implementat în Basarabia între anii 1812-1828. De asemenea, în lucrarea nominalizată anterior, se relevă specificul și atitudinea tuturor funcționarilor ruși delegați în Basarabia pentru a implementa modelul imperialist de administrare, aplicând diverse măsuri în acest sens. Lipsa comunicării între conducători și cei conduși și lupta avară după putere au creat disensiuni care evident discreditau populația băștinașă, iar administrarea în perioada dată s-a dovedit a fi defectuoasă. Studiarea cu preponderență a trecutului tumultos al Basarabiei traversează ca un fir roșu vasta operă a proeminentului istoric Al. Boldur.

Lucrarea merită, pe bună dreptate, a fi considerată un izvor indubitabil în studierea istoriei Basarabiei. În referatul asupra lucrărilor lui Al. Boldur, din vremea când activa în calitate de conferențiar definitiv la Facultatea de Teologie din Chișinău și s-a propus avansarea sa la rangul de profesor agregat, se afirmă că: „Această lucrare obiectivă și bazată pe documente extrase din Arhivele Statului umple un gol în literatura istorică despre Basarabia, luminând un foarte interesant moment istoric al Basarabiei de luptă moldo-rusă și de rezistență națională moldovenească față de opresiunea rusă. (...) Autorul a studiat Arhiva Sfatului Suprem al Basarabiei dând în anexă distribuirea dosarelor lui după materie și a pus autonomia Basarabiei în legătura cu istoria administrației rusești din acel timp”¹¹⁰. Studiul dat oglindește pe deplin faptele și evenimentele derulate în perioada anilor 1812-1828 în ținutul basarabeian.

Parcurgând opera cercetătorului basarabeian remarcăm promovarea spiritului național, lupta pentru libertate și independență. Aceste aspecte sunt relevate în studiul de istorie socială și politică *Ștefan cel Mare, Voievod al Moldovei (1457-1504)*¹¹¹. Autorul face abstracție de la mituri și legende despre domnitor și prezintă personalitatea acestuia bazându-se pe realitate, pe documente ale vremii, accentuând rolul voievodului în dezvoltarea țării. Al. Boldur, în spiritul analistului critic imparțial, înfățișează în mod periodizat consecutiv dinamica politicii externe dusă de Ștefan cel Mare în scopul apărării independenței și integrității Moldovei. De asemenea, indică direcțiile dezvoltării politice și principiile de bază ale politicii externe moldovenești, menționând că „pentru un domn dintr-o țară mică, ca Moldova, situată între trei mari puteri (Ungaria, Polonia, Turcia) și sateliții turcești Crimeea tătarească și Muntenia, închinarea unui suzeran în calitate de vasal era absolut necesară. Vasalitatea se prezenta ca o cerință imperioasă a existenței statale, dictându-se de instinctul politic de conservare”. Totodată încearcă să spulbere „o

¹¹⁰ DJANI, fond Rectorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, dosar nr. 1404/1932, f. 154 (verso).

¹¹¹ Al. Boldur, *Ștefan cel Mare, Voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Editura Carpații, Madrid, 1970.

prejudecată a istoricilor români” precum că „vasalitatea lui Ștefan Voievod față de țările vecine pare ca un fapt necorespunzător cu figura măreață a acestui domn”¹¹². Din păcate, din cauza așezării geografice, Moldova era permanent „vânată” de vecini pentru bogățiile solului, iar pentru a-și asigura integritatea teritorială și independența, de-a lungul istoriei sale, ea „era nevoită să manevreze mereu” între Ungaria, Polonia și Turcia¹¹³.

Al. Boldur aduce în vizor și politica economică elaborată de Ștefan cel Mare în Moldova medievală, atrage atenție la iscusința realizării raporturilor comerciale cu alte țări întru prosperarea Moldovei, amintește aici de acei „slujbași speciali” care contribuiau la colectarea dărilor în folosul statului. Pentru a menține echilibrul economic domnitorul „urmărea să strângă cât mai mulți bani în vistieria țării”, punea accent pe negoț, dezvoltarea comerțului etc.¹¹⁴ Pe baza materialului documentar din epoca lui Ștefan cel Mare, Al. Boldur formulează următoarea concluzie: „politica economică a acestui domnitor se axa pe unele principii raționale și sănătoase, pe cât aceasta era posibil într-un regim de feudalism”¹¹⁵.

Autorul nu uită să amintească în studiul său caracteristica definitorie pentru Ștefan cel Mare, grija față de cetăți și mănăstiri¹¹⁶, și obiceiul de a construi o biserică după fiecare luptă câștigată. Potrivit surselor, Ștefan cel Mare a zidit 44 de biserici. Se menționează că voievodul atribuia reușita obținută în luptă „ființei supreme, Harului dumnezeiesc”, nu calităților sale de bun strateg și conducător de oști, iar atunci când suferea o înfrângere considera că este pedeapsă de la Dumnezeu pentru păcatele sale¹¹⁷. „Reușind în luptă, Ștefan cel Mare invocă numele lui Dumnezeu, construia biserici, făcea donații mănăstirilor. Când în două cazuri a fost bătut, le considera ca o pedeapsă care i-a fost aplicată de Divinitatea supremă pentru păcatele lui. După izbâanzi mai importante făcea ospăț ostașilor și fețelor bisericesti”¹¹⁸. Biserica, prin reprezentanții săi, i-a purtat respect domnitorului, „îl prețuia ca pe un bun creștin, protector al bisericii, un mare domn și un mare conducător de oaste” și „nu l-a contrazis niciodată în politica lui externă și internă”¹¹⁹.

N. Iorga consemnează despre Ștefan cel Mare că „domnise aproape 50 de ani, o jumătate de veac. Venise tânăr, în vijelia năvălirii, ca să răzbune pe ai săi, ca să-și întemeieze viața și ca să tragă zid de vitejie în jurul țării sale de moștenire. De

¹¹² *Ibidem*, p. 167-169.

¹¹³ *Ibidem*, p. 5-6.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 84-86.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 106.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 132-135.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 153-154.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 328.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 155.

atunci toate drumurile spre hotarele dușmane fuseseră bătute de copitele cailor oștirii sale. Dar peste sabia lui minunată apăsa o mână sigură, stăpânită de un gând cuminte. I-a fost totdeauna milă de sângele oamenilor vărsat în zadar”¹²⁰. În lucrarea sus-numită găsim descrisă detaliat componența oastei lui Ștefan cel Mare care era chemată să-și apere avutul și țara în caz de necesitate¹²¹, căci „fără cercetarea componenței sociale a oastei acestui domn nu putem înțelege succesele formidabile obținute de el în nenumărate războaie și bătălii”¹²². Totodată pentru a demonstra iscusința militară a moldovenilor și organizarea eficientă a forțelor operaționale, autorul ne propune pentru comparație decalajul numeric al efectivului militar, oastea inamică fiind mult mai numeroasă¹²³. Al. Boldur relevă în expunerea sa consecvența domnitorului de a-și onora obligațiunea de a lăsa Moldova în domnia celui mai destoinic dintre fii, formulând următoarea concluzie: „Chiar și de pe patul de moarte a avut grijă de viitorul scumpei lui Moldova, asigurând trecerea tronului Moldovei la fiul său Bogdan, pe care-l socotea vrednic să conducă statul”¹²⁴. Acestea sunt doar câteva dintre multele aspecte înscrise și elucidate de către marele istoric în studiul numit. Pentru a face mai credibilă epoca lui Ștefan cel Mare, mai clar tabloul acțiunilor sale, Al. Boldur înserează în lucrarea sa imagini elocvente și hărți care reprezintă traseul războaielor, luptelor și bătăliilor susținute alături de cetele de oșteni devotați domnitorului. Istoricul basarabean a reușit să identifice, pentru prima dată în istoriografia românească, cele 36 de bătălii ale lui Ștefan cel Mare despre care însuși el a vorbit doctorului venețian Muriano, clasificându-le detaliat în trei perioade distincte. Alături de luptele purtate personal de Ștefan Voievod sau fiul său sub îndrumarea tatălui, sunt semnalate câteva lupte sub conducerea comandanților domnitorului. Totodată autorul marchează perioadele de liniște în țară care, de fapt, au fost puține la număr și de scurtă durată¹²⁵. Cert este faptul că Al. Boldur a realizat un bogat material științific despre viața și activitatea voievodului. Cu toate acestea, conform documentelor de arhivă, studiul a întâmpinat dificultăți în procesul de publicare despre care urmează să relatăm în continuare.

¹²⁰ N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc*, Minerva, Institut de Arte Grafice și Editură str. Regală No. 6 (Hotel Union) 1904, București, p. 2-3. <https://ru.scribd.com/doc/312528073/Nicolae-Iorga-Istoria-Lui-%C5%9Etefan-cel-Mare-Povestit%C4%83-Neamului-Romanesc> [Accesat 10.05.17]

¹²¹ Al. Boldur, *Ștefan cel Mare, Voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Editura Carpații, Madrid, 1970, p. 128-129.

¹²² DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar IV/10, f. 6.

¹²³ Al. Boldur, *Ștefan cel Mare, Voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Editura Carpații, Madrid, 1970, p. 135-136.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 335.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 321-327.

În *Memorii...*, Al. Boldur mărturisește că l-a preocupat dintotdeauna personalitatea marelui conducător al Moldovei. Pe vremea când activa în funcția de director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, a publicat în primul volum al revistei «Studii și cercetări istorice» un material intitulat *Politica externă a lui Ștefan cel Mare, într-o lumină nouă*¹²⁶. Titlul dat este indicat și în *Memoriul de titluri și lucrări științifice cu ocazia împlinirii a 90 ani de viață și a 65 ani de activitate științifică -10 martie 1976-*, întocmit în colaborare cu Gr. Clima¹²⁷.

O dată cu pensionarea, Al. Boldur a început să lucreze asupra monografiei închinată lui Ștefan cel Mare, formată din două părți: „Statica socială” și „Dinamica politică”. El a prezentat lucrarea spre publicare Editurii Științifice, rugând pe directorul Constantinescu să nu solicite pentru ea referat Institutului de Istorie al Academiei din București. Era sigur că va primi aviz negativ de la această instituție, deoarece directorul A. Oțetea „va căuta să se răzbune pentru unele chestiuni din trecut”. S-a întâmplat că lucrarea a fost trimisă tocmai la Institut, iar responsabil de întocmirea referatului a fost numit Damaschin Mioc. Raportul întocmit de D. Mioc și semnat de A. Oțetea a fost trimis Editurii Științifice. Din păcate, presupunerea s-a adeverit – a urmat un răspuns negativ¹²⁸. Ulterior, Editura a expediat o înștiințare către Al. Boldur, nr. 3803 din 19.VII.1965, cu mențiunea că lucrarea este „o monografie de strictă specialitate și are un caracter polemic și contradictoriu cu poziția istoriografiei românești vechi și noi în această temă”, iar redacția editurii „publică lucrări de istorie cu scopul popularizării unor probleme și concluzii științifice acceptate, în general, de specialiști constituind rezultatul pozitiv al cercetării”. Din acest motiv manuscrisul este considerat ca „nepotrivit pentru a fi publicat în cadrul Editurii Științifice”¹²⁹. Este un refuz vizibil, deoarece Al. Boldur cutezase să-și expună la 4 iunie același an reflecțiile și propunerile sale referitor la reorganizarea științei istorice românești, afirmând că aceasta este monopolizată. Alt motiv al refuzului este că Al. Boldur a combătut tezele aplicate la scrierea volumului II al *Tratatului de Istorie al României*. Cu această ocazie Al. Boldur a înaintat la 9 august 1965 un memoriu către Prim-Secretarul Comitetului Central al P.C.R. în care prezintă motivele respingerii lucrării și oferă o descriere succintă a ei, demonstrând originalitatea tratării problemei și amintind că știința trebuie realizată în spirit constructiv și obiectiv. Totodată solicită ca studiul să fie examinat de persoane competente și să fie publicat. La memoriu este atașată și copia răspunsului Editurii

¹²⁶ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 325.

¹²⁷ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar I/4, f. 9.

¹²⁸ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 325-326.

¹²⁹ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar IV/1, f. 41.

Științifice¹³⁰. În același dosar se află un alt memoriu cu privire la lucrarea *Ștefan cel Mare* prezentat C. C. al partidului, datat cu anul 1965, adresat personal Secretarului general „pentru a căuta dreptate într-o chestiune care atinge interesele vitale ale științei noastre istorice”. Faptul că Al. Boldur susține că tezele tratatului sunt „dăunătoare interesului patriei” a creat conflicte între el și colaboratorii Institutului care au contribuit la redactarea acestuia. Pentru demonstrarea justetei afirmațiilor sale Al. Boldur a prezentat o comunicare în ședință închisă la Institutul de Istorie din București. Istoricul atenționează că aceasta a fost o răzbunare la persoana sa prin acel referat negativ din partea lui D. Mioc, iar Editura Științifică s-a bazat pe acest aviz al Institutului de Istorie din București fără a consulta și părerea altor profesori competenți. Spre regret, conform opiniei lui Al. Boldur, în Institut s-a creat un grup care „nu se interesează deloc de progresul științei istorice obiective, așa cum a arătat tovarășul N. Ceaușescu că trebuie să se facă știința”. Editura Științifică a încercat să evite în felul acesta o eventuală situație de conflict cu Institutul, neasumându-și responsabilitatea de a publica lucrarea menționată anterior și se constată, totuși, „existența monopolului de interpretare a istoriei”. Al. Boldur solicită examinarea personală din partea Secretarului general al Comitetului Central al partidului a chestiunii privind modalitatea de publicare a lucrării, totodată căutând răspuns la conjunctura creată: „Acum în fața acestei situații de imposibilitate de a fi publicată o cercetare, pe care nu mă sfîesc să o declar valoroasă, se pune involuntar întrebarea: se poate oare ca oameni, care au mînuit o viață condeii în domeniul istoriei, să fie puși în imposibilitate ca lucrările lor să vadă lumina tiparului? Și subsemnatul să rămân cu călușul în gură, pus de Institutul de Istorie și Editura Științifică?”¹³¹

Preocupat de soarta operei sale, Al. Boldur a prezentat a doua parte a lucrării Editurii Militare. Din păcate, încercarea a eșuat și autorul s-a gândit că lucrarea nu este acceptată în țară. Astfel, a expediat o scrisoare prietenului său Anton Crihan, stabilit în SUA, explicându-i cele întâmplate. Înțelegând că Al. Boldur are nevoie de ajutor, Crihan i-a răspuns că nu poate publica lucrarea în limba engleză din lipsă de surse financiare, dar i-a recomandat editura română „Carpații” a lui Traian Popescu din Madrid. Al. Boldur a consimțit propunerea și a trimis prin poștă lucrarea lui A. Crihan. Ulterior studiul a ajuns la Madrid¹³². Conform documentelor de arhivă, la 3 martie 1970 Al. Boldur primește înștiințare de la Traian Popescu care încuviințează tipărirea materialului la Editura „Carpații”, invitându-l la Madrid pentru a face ultima revizuire înainte de publicare. În plus, îl informează că perioada de ședere în Spania, cât și drumul sunt achitate de Editură.

¹³⁰ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar IV/10, f. 4-9.

¹³¹ *Ibidem*, f. 10-14.

¹³² Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 326-327.

Pentru aceasta era necesară stabilirea datei finisării formalităților de ieșire din țară, inclusiv numărul pașaportului pentru a putea primi biletul de avion tur-retur¹³³. Înfrentând anumite obstacole, Al. Boldur înaintează la 11.V.1970 un demers președintelui Comisiei guvernamentale de vize și pașapoarte din București, rugând urgentarea eliberării pașaportului pentru plecare în străinătate¹³⁴. Într-un final a primit pașaportul, dar cu mare întârziere, motiv pentru care autorul nu a fost prezent în Spania la momentul oportun pentru a nu admite greșeli în text, existența cărora, din păcate, este semnalată în lucrarea *Ștefan cel Mare*¹³⁵. Dar acest fapt nu îi diminuează cu nimic valoarea, dimpotrivă volumul venind să completeze palmaresul istoriografiei românești. Autorul ne prezintă personalitatea domnitorului drept model de patriot luptător și devotat țării.

Amplul studiu științific răspândește, prin afirmații convingătoare, claritate asupra trecutului neamului nostru și influențează pozitiv conștiința compatrioților iubitori de plai natal. Al. Boldur, fiind un istoric înflăcărat al Basarabiei, a făcut tot posibilul ca studiul său să fie publicat peste hotare, dacă în țară n-a reușit. Al. Andronic, doctor în istorie, cercetător științific onorific al Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, consemna următoarele: „Nu neglijăm faptul că această lucrare s-a tipărit în străinătate, dar credem totodată, că publicarea în țară a acestei cărți ar înlesni cunoașterea ei de către cititorii români, fiind utilă atât ca metodă de cercetare comparativă, cât și ca interpretare a datelor izvoarelor scrise”¹³⁶. În anul 2016, Editura Timpul din Chișinău a reeditat lucrarea *Ștefan cel Mare, Voievod al Moldovei (1457-1504)* apărută în anul 1970 la Madrid¹³⁷. Este de admirat efortul cercetătorului care la o vârstă înaintată 84 ani¹³⁸ a rezistat intemperiilor vieții și a realizat acest bogat material. „Cartea lui A. V. Boldur, din punctul de vedere al informației documentare, pune pentru prima oară în circuitul științific actual o foarte bogată sursă de informații istorice referitoare la Ștefan cel Mare, cuprinsă în literatura de specialitate lituaniană, polonă și mai ales rusă, care nu este la îndemâna cercetătorilor noștri. Toate aceste știri noi au fost interpretate cu mult discernământ, scoțându-se în relief un adevăr istoric nealterat și anume: Ștefan cel Mare a fost, și rămâne, o mare personalitate istorică, politica lui externă izvorând din necesitățile interne vitale ale poporului său, pe care l-a condus cu fermitate și consecvență și pe care l-a ridicat în ochii lumii contemporane lui la nivelul

¹³³ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar IV/1, f. 47.

¹³⁴ *Ibidem*, f. 46 (față-verso).

¹³⁵ Al. Boldur, *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*, Editura Albatros, București, 2006, p. 330.

¹³⁶ DJANI, fond „Alexandru Andronic” Iași, dosar 23, f. 6.

¹³⁷ Al. Boldur, *Ștefan cel Mare, Voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Editura Timpul, Chișinău, 2016.

¹³⁸ DANICB, fond „Boldur Alexandru”, dosar IV/1, f. 46 (verso).

popoarelor europene. Astfel, țelul întregii politici a lui Ștefan cel Mare a fost independența țării și fericirea poporului¹³⁹.

Vastitatea operei lui Al. Boldur denotă faptul că omul de știință basarabean a prezentat un interes constant față de activitatea de cercetare. Fiind cu predilecție un istoric, și-a propus să examineze starea științei istorice constatând „simptomele unei crize” în interiorul acesteia și făcând apel către semeni să contribuie la înlăturarea lacunelor. În opinia sa „orice istoric trebuie să fie în mare măsură și gânditor. El trebuie să aibă o concepție proprie asupra vieții omenești și a destinului omenirii. Obiectul istoriei este omenirea în evoluția ei”. Opera sa atenționează că în știința istorică nu este suficientă doar cantitatea, dar o importanță majoră are și calitatea, între acestea existând un raport just¹⁴⁰. În studiul său *Știința istorică română în ultimii 25 de ani. Constatări și remedii*¹⁴¹, printr-o analiză amplă a conceptelor istorice, Al. Boldur înfățișează figurile proeminente ale istoriografiei române înainte și după primul război mondial. Firește, aici este nominalizat ilustrul istoric român N. Iorga care, în opinia lui Al. Boldur, „nu vroia să rămână la simpla constatare a legăturii faptelor, ci credea că datoria istoricului este să treacă de la ele la descoperirea forțelor care le provoacă, care nasc idei și care emană din «energia primordială» sau «câștigată» a poporului”. Pentru N. Iorga „poporul «este o unitate firească, are viața lui organică, asemenea cu viața individualităților ce trăiesc în lume» (...), iar istoria trebuie să arate «mersul general al omenirii care este unitar și organic, adică o manifestare a gândirii, a simțirii și a voinței omenești»”¹⁴². Al. Boldur evocă principii și raționamente ale lui N. Iorga care sunt preluate din contribuția sa colosală pe tărâmul științific: istoricul celebru pentru care „istoria este dreaptă” și „un mare tribunal” a reliefat corectitudine în toate dimensiunile sociale și a rămas model pentru urmași¹⁴³. „Personalitate a culturii românești care mai poate uimi și astăzi”¹⁴⁴, N. Iorga acorda „însemnătate oamenilor mari, afirmând că sunt «indivizi care prin singura lor apariție au făcut ca istoria să apuce altă cale»”¹⁴⁵. A. D. Xenopol, profesorul lui N. Iorga, susține că „istoria este o știință a spiritului care are de scop a lega între ele faptele individuale”, pronunțându-se împotriva

¹³⁹ DJANI, fond „Alexandru Andronic” Iași, dosar 23, f. 7.

¹⁴⁰ Al. Boldur, *Știința istorică română în ultimii 25 de ani. Constatări și remedii*, Tipografia Alexandru A. Țerek, Iași, 1946, p. 1-2.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*, p. 41-42.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 42-48.

¹⁴⁴ G. Bîrsan, *Nicolae Iorga istoric, scriitor, publicist și om politic. Bibliografie selectivă*, Biblioteca Județeană Nicolae Milescu Spătarul, Vaslui, 2008, p. 3. http://www.bjvaslui.ro/files/publicatii/09nicolae_iorga.pdf [Accesat 10.05.17]

¹⁴⁵ Al. Boldur, *Știința istorică română în ultimii 25 de ani. Constatări și remedii*, Tipografia Alexandru A. Țerek, Iași, 1946, p. 47.

subiectivismului prin plasarea istoriei „pe baze perfect solide”¹⁴⁶. A. D. Xenopol nu acceptă unilateralitatea în explicarea fenomenelor istorice și propune obiectivitate și atenție în examinarea materialelor. În opinia sa reproducerea faptelor succesive, explicarea lor cauzală și gruparea în serii țin de competența și obligația istoricului. Totodată „recunoaște importanța personalităților mari în conducerea omenirii, fără o exagerare prea mare”¹⁴⁷. Șirul numelor istorice notorii continuă cu Dm. Onciul, care și-a făcut pregătirea la Cernăuți, apoi la Viena, una dintre concepțiile sale fiind că societatea are un rol hotărâtor în formarea personalității umane, ceea ce este foarte adevărat. Omul se dezvoltă în procesul socializării și „trebuie considerat baza elementară a istoriei”, iar „istoricul trebuie să cunoască cauzele și legile psihice active”¹⁴⁸. Tot aici sunt amintiți V. Pârvan, C. Giurescu, I. Bogdan, Șt. Zeletin și alte personalități marcante care formează pleiada de istorici ai timpului¹⁴⁹.

Un aspect reliefat de istoricul Al. Boldur în studiul indicat este metoda comparativă, apărută la începutul secolului al XIX-lea, prin utilizarea căreia știința istorică va depăși starea de criză. Studiarea poporului român necesită a fi realizată prin metoda comparativă și astfel se va aduce un aport considerabil istoriei neamului, ea fiind utilizată și în alte ramuri ale științei. „Cred că istoria poporului român, – scrie Al. Boldur – înconjurat de vecini cu o cultură foarte variată, mai mult ca istoria oricărui alt popor, se pretează la comparații și că metoda comparativă poate aduce în acest domeniu un real și însemnat folos”¹⁵⁰. Metoda comparativă are un spectru foarte larg de întrebuintare, de exemplu curiozitatea umană a recurs la compararea evoluției popoarelor, a evenimentelor și fenomenelor istorice, politice, sociale, culturale, economice, a personalităților istorice ale timpului și aportului acestora pentru dezvoltarea statului. Această metodă presupune și prezența gândirii critice, reliefând gradul de erudiție al istoricului prin capacitatea de a găsi răspunsuri la întrebările apărute. Al. Boldur remarcă: „E imposibil de admis ca noi să ne lipsim de arma cea mai perfectă a studiului istoric, de metoda comparativă, care, conform cu natura sa, cere generalizări și aducerea în discuție a materialului istoric de la toți vecinii noștri și din istoria generală a lumii”; dar totodată atenționează că „metoda comparativă are un caracter de întrebuintare generală în știința istorică, aplicabil la orice curent, cu condiția să se respecte premisele ei, și anume: nu poți compara ceea ce este inegal sau nu face parte din același ciclu de fenomene. Metoda comparativă pornește de la premisa unității istoriei universale și de la principiul egalității popoarelor în istorie”. Al. Boldur aduce în vizor însemnătatea utilizării acestei

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 49.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 50-51.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 51-52.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 53-62.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 76-77.

metode de lucru, care de altfel este actuală și astăzi, în special în contextul în care un istoric trebuie să apeleze permanent la mai multe izvoare și să compare diverse surse de informare pentru a afla adevărul științific. Precum notează în studiu: „Istoricii noștri sunt datori să inițieze un drum nou în știința istorică română, înarmându-se cu o metodă de lucru, cea mai promițătoare de progres, metoda comparativă a istoriei”¹⁵¹. În acest sens găsim în opera lui Al. Boldur analiza evoluției istorice și politico-sociale române și ruse, paralelismele ale sistemului feudal românesc dezvoltat în secolele XIV-XVI și cel rusesc din secolele XIII-XV, realizarea reformei agrare; aceste fenomene, și multe altele similare cât și distincte, se cuvine a le investiga conform metodei comparative a istoriei. Potrivit sursei, „știința istorică are datoria să cerceteze aceste fenomene interesante și să se pronunțe asupra lor”¹⁵². Pentru elucidarea diferitor chestiuni, Al. Boldur propune colaborarea științifică între istoricii români și cei sovietici, iar „roadele acestei colaborări vor depinde de respectul reciproc în raporturile lor, precum și de stăruințele ce se vor depune în urmărirea scopului comun”¹⁵³. Prezența comparației ca metodă de studiu a evoluției evenimentelor și fenomenelor istorice amplifică interesul cititorului pasionat de istorie.

Constatăm că tematica abordată în opera lui Al. Boldur, primordială fiind cea referitoare la trecutul secular al Basarabiei, l-a plasat la loc de cinste în istoriografia românească. Precum afirmă și profesorul V. Spinei: „În chip cu totul firesc a manifestat o deosebită atracție către ținuturile natale, a căror studiere a întreprins-o cu pasiune și competență de-a lungul mai multor decenii. (...) Activitatea lui Al. Boldur a fost în mod pregnant ancorată în istoria regiunilor românești dintre Prut și Nistru, pe care a cercetat-o din cele mai vechi timpuri până în epoca contemporană, relevându-i atât problemele de ordin demografic, economico-social și politic, cât și acelea din sfera confesională și culturală, demersurile purtându-l până spre compartimentul vieții muzicale, de regulă inabordabil pentru istoricii de profesie”¹⁵⁴. Prin opera sa marele savant Al. Boldur și-a propus să aducă în atenția opiniei publice adevărata istorie a poporului român de pe ambele maluri ale Prutului, poporul care a fost scindat de două mari puteri fără a i se cere opinia, afectându-i-se extrem de grav integritatea teritorială, consecințele resimțindu-se până în prezent.

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 84-91.

¹⁵² Al. Boldur, *Privire generală asupra colaborării ruso-române în domeniul științei istorice*, în „Studii și cercetări istorice”, Vol. XIX, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1946, p. 3-5.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 8.

¹⁵⁴ V. Spinei, *op. cit.*, p. 44.